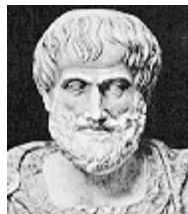

ADAMEC JIŘÍ
FILOSOFICKÝ SEMINÁŘ
KATEDRA TEORIE

FILOSOFIE JAKO NAUKA O DUŠI

PETRUS LOMBARDUS ET EIUS
SENTENTIAE IN QUATUOR LIBRIS DISTINCTAE
V kontextu myšlení středověké teologie

JIŘÍ ADAMEC
VÁNOČNÍ VYDÁNÍ

BRNO 2025

FILOSOFIE JAKO NAUKA O DUŠI

**PETRUS LOMBARDUS ET EIUS
SENTENTIAE IN QUATUOR LIBRIS DISTINCTAE
V kontextu myšlení středověké teologie**

JIŘÍ ADAMEC

BRNO 2025

© Adamec Jiří
Filosofický seminář – katedra teorie
IČ 105-48-629/167

Předkládaný text nemá redakční úpravu a korekturní zpracování. Tímto se omlouváme za případné tiskové nedostatky, které mohly uniknout naší pozornosti.

*Každá doba přináší něco nového jen za předpokladu,
že člověk nelpí na sobě
samém*

Zajímat se dnes o středověkou filosofii může vyvolávat přinejmenším údiv nad odvahou spojovat zdánlivě nesourodé časy. Jak si ukážeme, středověk byl v mnohém moderní. Navykli jsme si o době, o níž zde bude řeč uvažovat ve jméně anachronismu, jako o epoše naivního dogmatismu. Zřejmě tomu tak není. Mnozí myslitelé a Petrus Lombardus mezi ně jistě patří, z tohoto období k nám promlouvají inspirativně a často dokonce prorockým způsobem. Dejme tedy zaznít myšlenkám člověka, který dal teologii a filosofii dodnes používanou učebnici námětů, jež nezestárly.

Ú V O D

Nastává opět významný čas Vánoc. Lidské příbytky se zateplují hřejivým pocitem sounáležitosti. Na tajných místech členové rodin uchovávají své dary, aby jimi potěšili po štědrovečerní večeři srdce blízkých. Vůně dobrých jídel opanuje každý kout a všechno se soustředí ke smrku, jedli či borovici, vyzdobených vzácnými artefakty, od větví na nejspodnějším článku kmene až po sám vrchol, sahajíc ke hvězdám s letící kometou. Výmluvnost všeho je samozřejmá. Znakem jest nový život. Nikoli však ledajaký. Je to život *Syna člověka, Ducha svatého*, jenž povstal od *Otce - Boha*. Tento život je novým počátkem. Uzavírá se doba předešlá a nastává jitřní den, den svátosti po všechn nadcházející čas. S tím vším současně jest voláno po smíření a klidu. Neboť *Slovo* má se státi učiněním *Boha*, skrze *Toho*, jenž se člověku zjevil.

Až dokoná své dílo, jež jest jeho posláním, bude významně záležet na těch, kdo budou přicházet po něm - svatí, svatořečení, jedineční nositelé zvěstování, po zásluze vynášení do nebes, ale už jako lidé mezi lidmi. Otcové církve (patristé). Na jejich slovech a osobních přístupech bude záviset, co bude dál.

Petrus Lombardus (1100 – 1160), jehož data narození a úmrtí jsou doposud nejistá (Itálie – Lumellogno a Francie – Paříž) představuje tvůrčího ducha, jenž konkuruje směle Augustinu Aureliovi (354 – 430) a Tomáši Akvinskému (1225 – 1274). Petr Lombardský svým historickým místem náleží do centra mezi dvě středověké opory vlastní podstaty lidského a scholastického učení o *Bohu a Svaté Trojici*. Stejně jako jeho předchůdce a stejně jako jeho následovník, má jediný úkol: podat systematickou nauku, která by sloužila vzdělávání ke kněžské službě, pravdivostí života a pravdou rozumu. Pojdme se těšit z práce na sobě samých – slovem a pokorou, láskou a odevzdáním, nadějí a odpuštěním.

*Jiří Adamec
o Vánocích 2024*

§1. PROČ PETRUS LOMBARDUS, PROČ DNES A PROČ JEHO SENTENTIAE ?

Dvanácté století se nám může jevit jako temný středověk. Jsme až příliš ovlivněni nejrůznější tvorbou zábavního průmyslu, díky níž jsme se vzdálili realitě a tuto tvorbu přijali jako výchozí znalost dějin. Je to neodpustitelná chyba. Je nade vše pochyby, že o jakékoli historii, krom té, kterou nám může zprostředkovat fotografie nebo filmový dokument, nevíme a nikdy nebudeme vědět nic přímého, reálného, ale budou to už jen samé fragmenty: oděv, meč, mince, stůl, hrob, keramika, nebo hračka, malířský portrét, busta státníka, a tak podobně. Dějiny se nám ztrácí z dosahu, tudíž nezbyvá, než-li jen a pouze trpělivá rekonstrukce, oprava původních hypotéz a takto vlastně nikdy nekončící práce historika.

Jedna oblast výpovědí o lidském duchu však vždy zůstává jistá. Jest to psaný text, nabádající k mravnosti, trpělivosti, důslednosti a víře. Proč? Mravností jest živena každá přítomnost, trpělivostí jest člověk nejbliže pravdě, důsledností si nezastírá námahu a vírou shledává smysl, toho všeho v naději o budoucnost. Chybí-li některá z výše jmenovaných složek v lidském duchu, jest potom takový život vyobsažen hledáním něčeho jiného, tedy něčeho, co postrádá mravní řád, absencí trpělivosti důslednost a jistotu, ztrátou víry plochost života v hodnotách obecně. Jak lépe popsat takovou skutečnost, než-li právě slovy Patra Lombardského: *Omnis doctrina de rebus vel de signis (Praktická nauka jest buďto o věci nebo o znaku)*. Významy, které byly jmenovány: mravnost, trpělivost, důslednost a víra jsou věci hlavního zájmu, nikoli znaky nějaké nahodilosti. Čili, jsou to vážné věci samotného smyslu života, smyslu lidského bytí a existence. Ke „*converso omnis res signum*“ (*konversi všech věcí, které něco značí*) na „*signi-*

ficandum", tedy na pouhé znaky bez obsahu, nelze očekávat, že takový život v pouhých slovech „*verba*“, bude hodnotnější než život v pravdě, mravnosti, trpělivosti, důslednosti a víře.

Porovnejme tedy Lombardovy výchozí myšlenky s naší přítomností. Mravnost se stala egoismem v obhajobě slova náležejícího lži a manipulaci. Trpělivost se smrškla na vteřinové klikání myší, důslednost je uplatňována pouze tam, kde by hrozilo prodlévání v čase, tedy v obcházení kroků pro dosahování zasloužených výsledků vlastní pílí a víra je vůbec už jaksi nepraktická, protože zastavovat se v čase, na to už vůbec není čas.

Petrus Lombardus z dvanáctého století, zahanbujícím způsobem přeskakuje svým učením čas, až k naší přítomnosti. Ukazuje na významné ztráty, ke kterým došlo na cestě za „*nejvyspělejší civilizací*“. Zaopatřili jsme se znaky, „*signum*“ nevěda, že tak ztrácíme vztah k realitě, byť toto „*signum*“ máme denně před očima na obrazovkách své „*digitální demence*“.

Sententiae mají být především teologicko scholastickou příručkou pro budoucí kněze, kteří se rozhodli studovat křesťanskou, novozákonní věrouku na kapitulních nebo klášterních školách, a nebo na příslušných universitách (jen pro připomínku, první universita na světě vznikla v Parmě – r. 988, další v Bologni – 1088, Paříži – 1150, Oxfordu – 1167, a v Modeně - 1175, tedy alespoň ty, které měly svým dosahem něco společného s dobou v níž žil Petrus Lombardus).

Obsah Lombardových sentencí je následující: čtyři knihy, dohromady 933 kapitol (I. 210, II. 269, III. 164 a IV. 290). První kniha pojednává o smyslu poznání, o Svaté Trojici, o Stvoření, o lásce atd. Druhá kniha se zabývá tématy času, svátosti, jsoucnem, andělskými bytostmi a jejich posláním atd., třetí kniha věnuje po-

zornost Duchu Svatému, Kristu, dobru a zlu atd., a konečně čtvrtá kniha potom Svaté církvi a úřadům, kněžské službě, církevnímu právu, správnému zacházení s mocí a spravedlností atd.

Jestliže nahlédneme například do *Teologické Summy* Tomáše Akvinského, můžeme při porovnání zmíněných textů zřetelně vysledovat, že oba teologické spisy se drží doposud zaběhnutých postupů, jak zpracovávat daná témata v nichž se autoři vyznačují na svoji dobu skvělou tvůrčí aktivitou, překračující mnohdy církví stanovená pravidla pro to, co lze komentovat a jakým způsobem. Konečně oba představitelé této *summistické teologické scholastiky*, měli značné problémy se svými kritiky, kde slovo „volnomyšlenkářství“ (*liberum excogitatoris*), bylo citováno častěji než u jiných tamnějších učenců. Také proto si oba „vynutili“ natrvalo zaslouženou pozornost učené veřejnosti, nejen ve své době, ale i ve staletích následujících.

§2. CO JEST ČLOVĚKU DOSTUPNÉ Z PRONÁŠENÝCH SLOV ? - QUID EX VERBIS ILLIS INTELLIGI DEBEAT ?

Jde tu o jednu z nejstarších otázek, na kterou připadá pozornost, jestliže se zamýšlíme nad srozumitelností komunikace nebo také pokusů o vysvětlení myšlenky. Všechno, co člověk činí předmětem svého zájmu, podléhá potřebám srozumitelnosti. Schopnost učit se znamená především, rozvíjení schopnosti porozumět struktuře světa, popřípadě dílu *Stvoření*. Není proto jiného způsobu, jak tohoto porozumění bytí správně dosahovat, než-li se zajímat o možnost chápání podstaty všeho pod jednotícím, „*singularis*“, principem.

Rozum člověka má schopnost sjednocovat „*singularis intelligam*“. Stejně tak singularita může něco popírat, například mnohost „*pluralis*“, ovšem jen do té míry,

že i ona podléhá jednotě – například *Bohu, Kristu* nebo *Svaté Trojici*. Jak uvedené téma souvisí s odkazem Petra Lombardského?

Jeden z nejčastějších problémů, který dnes člověk řeší je otázka smyslu života, potřeby zahlédnutí pevného horizontu a srozumitelné chápání přítomnosti a svého místa v ní. To, co svým podáním Petrus Lombardus nabízí je výzvou: *Usilujte o péči svého jazyka a kulturu řeči na základě osvojování duchovních hodnot*. Ano, křesťanství je zde výhradním měřítkem, z něhož jakýkoli únik už jen podléhá marnému hledání v prostoru bez opěrných zdí, sloupů, bodů. Člověk se dnes zcela vylomil řádu (*ordo*), kterým by měl obohacovat vlastní cestu a život (*camino et vita*). To jsou jeho znaky (*significandis*), neboli učiněná marnost (*vanitas est*), jestliže se tímto vdálil nejen bohu (*mora Deus*), ale také sobě samému (*mora sibi*). „*Spiritus Sanctus est solus significamus*“ (*Duch Svatý jest znakem světla – tímto prosvětlujícím paprskem veškero bytí a existenci, AJ*).

*Je na tomto místě nutné přiznat, že středověký apel na víru, zbožnost, svátost atd., zahrnuje pouze absolutní hodnoty. Vnímáno dnešními měřítky, lze z těchto postojů vlídně odkrojit a ponechat pouze podvědomou úctu k tradici a jejím duchovním hodnotám, tak jak je možné na základě její verbální podpory a udržování v tématech zaměřených k otázkám existence, a k otázkám, zahrnujících rovněž zájem o vypracování otázky po bytí novým způsobem, jak navrhuje Martin Heidegger ve své knize **Bytí a čas** z roku 1927. Dějiny se slévají v řeku událostí.*

Jsou tedy, podle Petra Lombardského, témata pro srozumitelnost každodenního života a jsou témata, která si vynucují svoji pozornost duchovním, metafysickým zaměřením. Člověk existuje, ale stejně tak se *přesahuje*.

Jeho budoucnost je odvislá od porozumění přítomnosti, přítomnosti ve dnech práce a odpočinku, stejně jako v myšlenkách o tom všem, podle evangelia a jeho chápání v míře přenášených hodnot. Takto se člověk může pojímat v *Duchu Svatém*, skrze slovo, jímž v přijímajícím a rozumějícím podržení, ztělesňuje to, oč usiluje: *pravdu a lásku*.

§3. COKOLI JE V LIDSKÉ DUŠI POCHÁZÍ OD TROJICE – QUOMODO IN ANIMA SIT IMAGO TRINITATIS

Je v naší době poměrně směle tvrdit slova z nadpisu této kapitoly. Petrus Lombardus jejich podáním ukazuje na duchovní rozměr člověka v nejširších souvislostech. *Otec, Syn a Duch Svatý*, nezadatelná trojice zastupující minulé i přítomné hodnoty. Je tedy otázkou, které hodnoty to jsou?

V *Otci-Bohu* se k člověku uklání veškerenstvo bytí. *Slovem*, jež bylo na počátku učiněno jest jsouno, vešdejší svět. Myšlenka, záměr, *slovo – logos* (λογος) značí úkol: *vyslov a učiň, dodržuj mezi závazkem a jeho vykonáním potřebný řád*. Jen tak budeš moci opanovat svět, jaký si zasloužíš. To, že jsi dítětem prarodičů, *Adama* a *Evy* nechť je věcí jiné spekulace. Ale sám fakt, že je člověk odpovědný za svá slova a své činy nedá se ničím obejít.

V druhém sledu, *Syn-Kristus* je opět znamením, že to, co člověk jest, jaksi sám o sbobě, není víc než jeho vlastní přirozenost, kterou nelze povýšit na jakýkoli piedestal svátosti, krom té, která jest mu přiznána mimořádným dílem, ale nikoli sám sobě, avšak teprve těmi, kdo se v lásce a pravdě mohou po další generace jeho či jejím učením a příkladem napájet, těšit se z něj. *Syn-Kristus* tudíž proniká, stejně jako *Bůh-Otec* vším, neboť jsouno jest výsledkem jejich *vůle* a jejich *mysli*.

Proto *Duch-Svatý* představuje završující existenci v tomto pozemském bytí. Dává člověku důvod pro usilování, stává se příkladem dobrého žití, jest tím, co zůstává od *Otce* a *Syna* rozpoznatelné, věci morálky, hranicí lidskosti, kritériem směřování, volbou nástrojů pro dosahování individuálních, ale i společenských záměrů. *Duchem svatým* jest vezdejší svět v trvalé prolnutosti s *Otcem* a *Synem*.

V *Trojici* se dále rovněž nalézají, vedle *Ducha Svatého* **rozum** a **cit**. Jejich obsahem je zkušenost a přirozené směřování k *Otci*. Vedle pozemského bytí, mohou nazírat také *svátosti*, *spiritualitu* a těšit se z nich pro *dobro*, *krásu*, *lásku* a *pravdu*. Tyto *dary Ducha Svatého* pomáhají člověku *na cestě k Bohu*. *Bůh* skrze ně zůstává přítomen a je součástí – *Deus participatio (tione)* veškerého dění – *omnis movens*.

Rozum však může poznávané *měnit*, popřípadě si *obsah poznávaného ošklivit* – *deformis sit*. Takový přístup je potom již čistě lidským přístupem, který na základě smyslového vnímání přijímá za poznané nejen to, co jest mu takto dostupné pro sám rozum, ale stejně tak, co jest mu přístupné v kvalitě, jež se nevzpírá porozumění smyslu pro dobro, tedy například další použití, jako když člověk vyvozuje, aby kombinací dojmů zvládl vyřešit nějaký rébus nebo prostý úkol z každodennosti.

Všechny tyto pohnutky mysli, ducha a duše Petrus Lombardus přičítá *Svaté Trojici*. Trojiční teologie, trinitářské myšlenky u něj tedy, představují současně teorii poznání, která sebe samu vnímá jako nepodstatnou složku bytí, jelikož teprve existencí, praktickým životem u sebe sama, tato víra nabývá potřebné kvality. Petrus Lombardus tak poukazuje na praktický obsah své teologie a zřetelně tím zdůrazňuje potřebu podpory víry z podstaty každodenních potřeb.

§4. CO SE ŘÍKÁ POTOM ODTUD TAKÉ JAKO RELATIVNÍ K SOBĚ NAVZÁJEM ? - *QUOD ETIAM AD SE INVICEM DICUNTUR RELATIVE ?*

Zde si Petrus Lombardus, ostatně jako v předešlých te-
zích vypomáhá Augustinem Aureliem. Většina toho, co
existuje, má se jako věc k sobě samé, myšlenka o sobě
– *mens enim amare se ipsam*. Její relativnost vychází z
toho, že pokud to, co jest nápadem, obrazem v mysli,
dokud není vysloveno, nemůže býti ani považováno za
pravdivé nebo nepravdivé. Důležitá je proto konfronta-
ce myšlenek, vnitřních obrazů například dialogem, roz-
pravou nebo kritickým pojednáním k vybranému textu,
atd. Všechna jednotlivá jsoucna – *eorum singulum et
simul omnia una essentia est, cum et relative dicantur
ad invicem*, jsou relativní, dokud však slovem nena-
bydou svého bytí. Tudíž pravého jsoucna dosahuje člo-
věk teprve jeho oslovováním. Zde je pokračující linie
Sókrata, Platóna a Aristotela. Sókrates vyjevoval prav-
du o jsoucím v přímé řeči, Platón učinil dialog předmě-
tem mravního života v obci, Aristotelés zavedením sy-
logistiky poukázal na nutnost studovat logiku jako sou-
část vědeckého jazyka. Petrus Lombardus stejný úkol
vidí v trojiční teologii. Přímá řeč má odrážet pravdivost
bytí jednotlivce ve víře, mravní dialog nastává vždy,
pakliže se člověk oddává modlitbě, logikou (sylogisti-
kou) má býti posilována cesta k potvrzujícímu smyslu
Písma k obhajobě jeho jednotlivých článků *Starého a
zejména Nového Zákona*.

Tady už nahlížíme do akademické práce Petra Lom-
bardského. Jen o pár řádků níže totiž podtrhuje: *una
substantia: ideo scilicet quia in ipsa anima vel mente –
jedna substance může náležet jak duši, tak mysli*. Ten-
to dovětek k předešlému je zřejmým poukazem k tomu,
že mysl a psýcha se procesu poznání a výpovědi o po-
znání účastní dvojím způsobem, což nutně vede ke sporu.

§5. V PODOBNOSTI JEST NEPODOBNOST IN SIMILITUDINE EST DISSIMILITUDO

I když Petrus Lombardus na začátku svých *Sententiones* hovoří o důležitosti rozlišení mezi skutečností a jejími pouhými znaky, nevyhýbá se tomu, aby uznal, že křesťanství je, zejména co se *Písma* týče postavené na *obrazech*. Také zde se dovolává sv. Augustina a jeho pojednání *O Trojici – De Trinitate*. Co jest podobné a nepodobné má se trojím způsobem: buďto z pohledu *smyslového (sensus) vnímání* nebo z pohledu *rozumu (ratio)* nebo z pohledu *vůle (voluntas)*, která je v každé věci – *res*, a které jsou o sobě dílem Boha samotného, což jest vlastně vždy. Tudíž smysly a rozum jsou jen přídavnými momenty pro chápání skutečnosti, neboť všechno, co jest, má se tak od Boha a tudíž každé poznání musí potom nutně vést k Bohu a nikol jiným způsobem. To se poznává podle toho, že takové poznávání (vnímání a rozumové chápání) na každé věci shledává jistou množinu okolností, za kterou poznávaná věc existuje o sobě, a nad ni se už potom nic dalšího poznávat nedá. Tím je každá věc dokonalá aktem *Božího stvoření*, za jehož rámec se rozum člověka vydati nemůže, neboť potom by nutně odhaloval i to, co věci náleží pouze ve vztahu k Bohu samotnému.

Rozum zde, zdá se nemůže být tím, co určuje *podobnost* nebo *nepodobnost* věcí o sobě, ale to, co jest pravdou o sobě náleží pouze Bohu samotnému. Proto, zejména *non videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis – podle vlastností obsahu jednotlivých odstavců víry se nezdá býti pravdivé*, aby rozum odhaloval skutečnost, leč pouze *podobnost* nebo *nepodobnost*, kterou jest zapotřebí dále ověřovat. Tak se stává, že čas od času jsou nutné korektury výsledků poznání z rozumu, nikoli však výsledky poznání, potvrzeného *Písmem*.

§6. O LOGICE MYŠLENÍ A STŘEDOVĚKÉ SCHOLASTICE - INTERPRETACE POZNÁNÍ A PRAVDY

Na první pohled by se zdálo, že celý středověk a značná část renesance si všechnu filosofickou noetiku *zjednodušují* podmíněním poznání *Božskou autoritou*. Musíme zde rozlišovat mezi vírou a věděním. Teologie dvanáctého století by jen stěží unesla, aby byl lidský rozum interpretován co by jen samostatný tvůrce myšlenkového pohybu. Ať se vyjadřované pravdy jeví jakkoli nesmlouvavě logické, vždy se mělo za to, že jsou to zásahy *Boha Stvořitele* nebo drobné *znaky Kristovy*, jimiž *Otec* nebo *Syn* bdí nad svými vyvolenými. O nějaké osobní genialitě vědce nemohla být ani řeč. Všechny myšlenky, které pohybují nesmlouvavým kruhem dějin, tudíž pochází ze spirituální sféry.

Scholastika a vyšší učení se dělili na *trivium* a *kvadrivium*, dohromady *septem artes liberales* – *sedmero svobodných umění*. Do *trivia* náležely obory jako: *gramatika, rétorika a dialektika (logika)*, do *kvadrivia* potom byly zahrnuty obory jako: *aritmetika, geometrie, astronomie a hudební umění*. Zejména v kvadriviu bylo rozšiřováno poznání založené na matematicko filosofickém základě.

V předešlé části popisu obsahu Lombardových *Sententiae* jsme měli možnost zahlédnout, jak se středověký autor velmi blízce nacházel pojetí *Anselma z Canterbury*. Od něj totiž pochází myšlenka, že: *není-li nad pojem Boha nic vyššího, jest to důkaz o tom, že Bůh existuje (aliquid quo nihil maius cogitari possit - viz „Prosligion“, 1078)*. Jedná se o ontologický důkaz Boha, který byl v takto zjednodušené i doslovné podobě přejímán velkým počtem středověkých teologů. Tento výrok měl samozřejmě i hodně kritiků zejména v pozdější *port-royalské škole*. I nadále však zůstává spekulativní.

§7. JEN OKAMŽIK

Z krhu naproti psacímu stolu se line příjemné teplo do místnosti. Ticho a nic než ticho. Slyšet je pouze jak pero namočené v inkoustu škrábe slova na papír a vytváří řádky textu. Sutana sjíždí muži k zemi a tak si ji ruka chvatně vrací zpět. Za okny sněhový poprašek lemuje krajinu. Tu a tam někdo projde pod okny a je možné zaslechnout tlumené hlasy. Muž, očima upřen na psací stůl se na chvíli opře o židli. Pohledem ven mimoděk, kdesi v nitru sebe sama si uvědomí, že opět končí další rok a nastává čas Vánoc. Polohlasně jeho rty pronesou úpřimná slova: „*Dej bůh, aby se nám i v příštím roce dostávalo stejného blaženství jako doposud*“. Kousek od kalamáře je rozevřená kniha. Kožené desky ukrývají na druhé straně, opírajíc se o desku stolu autora a název: Svatý Augustinus Aurelius, *O blaženém životě (De beata vita)*. V pronesených slovech se muži provázaly doby a vynesly pouze tento jediný zájem. Proč chtít něco jiného, proč chtít víc? Blaženost jest přeci nejvyšším dobrem, darem. Život v míru ducha, mysli a duše, život v sounáležitosti, sdílení. Muži se promítá právě prošlý čas ve vzpomínkách. Už je tomu rok, co začal sepisovat svoji knihu. Několik papírů kolem, i na zemi dává tušit, že to má být dílo veskrze promyšlené. Pohled se zaměří právě na ten, který leží opodál. Muž se kněmu ohne, v klidu si projde, co je na něm napsáno, pokýve hlavou a papír roztrhá během toho, co zvolna jde ke krhu, kam nyní, už jen jeho kousky, odhodí. Poleno přidáné do ohně zapraská. Tyč s násadou upravý popel a ohořelé zbytky a zazvoní, když ji muž ukládá na háček vedle nasekaných třísek. Jen na chvíli se po otočení zpět zastaví a porozhlédne. Znovu usedá k pracovnímu stolu. Upije ze sklenice s vodou, zcela podvědomě namáči brk do misky s inkoustem a pokračuje v sestavování textu. Je rok 1156 a muž dopisuje třetí knihu *Sententiae*.

§8. DOBOVÉ SOUVISLOSTI

Gnosticismus, patristika, raná, střední (také vrcholná) a pozdní scholastika. Od třetího do poloviny čtrnáctého století, tedy víc jak tisíc let, se člověk po Kristu snažil sjednotit v otázkách víry. Jak se mu toto dílo zdařilo, je patrné z pohybu dějin. Patristé, jako například sv. Augustinus Aurelius (354 – 430) dávali důraz na vyjasnění vztahu člověka k bohu a sobě samému z hlediska svědomí. Následuje lidsky zaměřený Böethius (480 – 524), jeho niterné úvahy na téma *Filosofie utěšitelka*, poskytují nejen vzdělané veřejnosti duchovní podporu pro každodenní život. Raná scholastika, jako např. Joannes Scotus Eriugena (810 - 870) začíná poukazovat na strukturu stvořeného světa pojednáními o jeho stupních. Toto období pokračuje dalšími systematikami, jež se zabývají obsahem celého tohoto vědění (*totium*), tedy sestavováním tzv. *summ.* Sem spadá i náš Petrus Lombardus a všechno toto úsilí nakonec vrcholí v učení Tomáše Akvinského (1225 – 1274). Pozdní scholastika je ve znamení posunu k volnomyšlenkářství a dalšímu propracovávání logiky v duchu Aristotela (Joannes Duns Scotus 1264 – 1308 a William Occam 1290 – 1349).

Když se podíváme na dobový pohyb, tak jak je zaznamenáván obecným výzkumem dějin, nahlédneme fakt, že historie nejen filosofického myšlení středověku se *smrskla* pouze na několik jmen, ale reálně se v tomto období s výraznými vlivy na svoji dobu, angažovalo nespočetné množství myslitelů. Jako prameny zde mohou dobře posloužit: De Libera, *Středověká filosofie*, Praha 2001 nebo Theo Kobusch, *Filosofie vrcholného a pozdního středověku*, Praha 2013, ale i podnětné práce Le Gofa nebo Mircea Eliadeho či Georgese Dumézila. Středověk nám vlivem předcházejícího období komunistické éry poněkud unikl, i když byla tušena jeho síla ducha. Je tak nanejvýš vhodné rehabilitovat jeho přínosy.

non impleat. maior pietas fuit. Iuravit dicitur
 temere. sed non impleat iurationem. maior pi-
 etate. Ex hoc autem quod plures ostendit. quodam iu-
 ramenta non esse observanda. et quod si iuratur. uehe-
 menter peccat. Cui autem iuratur. benefacit. qui
 autem non iuratur. dupliciter peccat. et quod in iure
 iuravit. et quod facit. quod non debet. **cxli. Si
 iuratur. qui non facit. quod iurante iuravit.**
Qui uero iuratur. iuranti punire debet dicitur.
 Solet quidem. beda super tale iuramentum. uoca-
 tur punitio. Iohannes etiam apocryphus orientalium
 scribit dicitur. Sermo patris nostri sophronii.
 significat quod melius est iurante punire. quam serua-
 re iuramentum. In fractione scilicet. imaginum.
 Sed punitio dicitur tale. non observatio. et pe-
 terare. quod non iuratur. quod falsum iuravit. non quod inde
 re sit. quod non observat. Sed quia iuravit. iustus
 ex quo re sit. sic ille qui peccat. **cxli. De eo
 de eadem scientia quod iurante iuratur.**
Dicitur est. quod quacumque arte uerborum quis iuravit
 de tunc qui scientie certus. ita hoc accipit.
 sicut ille cui iuratur. intelligit. dupliciter autem reus
 fit. qui et nomen dei iuranti assumit. et peccat
 in dolo capiti. **cxlii. De illo quod dicitur aliquis iuravit
 ueritatem etiam si peccat. qui hominem iuravit co-
 gno. de hoc. ad articulum. quod exigit iurationem.**
 multum inest. si nesciat illum iuraturum falsum an-
 tiqua. Si enim nesciat. et ideo dicitur. iura in iure fides
 et sic. non est peccatum. tunc humana temptatio. si si scit
 eum fecisse. et cogit eum iurare. homicida est.
 Iohannes. Qui puocat hominem ad iurationem et scit eum
 falsum iurare. iurat homicida. quod homicida
 corpus occidit. ille autem. in modum animas. et est qui
 iurare puocauit. et sua. **cxliii. De gregio aureliano.**
Sancta synodus decreuit. si pro pace necesse sit.
 facienda. ut omnes fideles tenuerint ad faciendum
 ta accedat. **cxliiii. Sextum preceptum. non desit
 non concupiscas domum dei ubi iuxta xxi. tu.
 xxi. tu. non seruus. non ancilla. id est. sed uidetur
 preceptum de non concupiscendis rebus. xxi. unum est et eo
 quo dicitur non furabitur. et preceptum de non concupiscendis
 domo. unum est et quod dicitur. non concupiscas domum dei. in illa generalitate
 ueritatem etiam preceptum non furari dicitur. in illa generalitate**

intelligi. tibi de non concupiscenda preceptum. scriptum
 preceptum. et in eo quod dicitur. non concupiscas. potest
 illud intelligi. n. e. u. p. r. Sed in illis duobus pre-
 ceptis. non concupiscas. et non furabitur. preceptum non
 concupiscas. et prohibita. In his uero extremis. quia
 concupiscencia. Quibus ergo dicitur ista. ut ista.
 In illi precepto non concupiscas. sic super additio
 in euangelio. ut omni concupiscencia mechandi. prohibet.
 Sed cum hic prohibet concupiscencia aliene uxoris. et
 aliene rei. ut dicitur lex. non ponere manum. et non
 autem euangelium. et manum. et autem. Illud de
 lege dicitur. non concupiscas. non sed moralia. vel quod lex non
 est gratia. prohibita omni concupiscencia. ut
 in euangelio. Si uero quod dicitur apostolus. iura occi-
 demus. ea certe sunt decalogus qui non dicitur iura oc-
 cidere. eo quod mala sit lex. sed quod prohibet peccatum.
 auget concupiscencia. et addit punitionem. non li-
 beret gratia. Que gratia. non sic habundabat in lege.
 in euangelio. Lex quod bona est. et tunc occidit. In
 gratia. est sic iure peccati. que iubet quod sit gratia. un-
 plerumque non per. Gratia autem decipit. et ideo iura occidit
 erat. **cxliiii. De legibus et euangelio dicitur.**
Ostat autem euangelium iura. A legis iura. quod
 dicitur sit promissa. In tertia. In celestia
 promittit. dicitur etiam iura. quod illa tunc legem
 hinc gratia. Precepta etiam dicitur. quod ad
 ceremonialia. Nam gratia ad moralia. et eadem.
 sed per in euangelio iuramentum. Iudith. x. uerba
 preceptum. ut quod lex in ipso iuramentum quod caritate tan-
 gende sit. ut utriusque fere occidant. **cxliiii. De
 libro de rebus et iuris.**
 tractatus. que ad doctrinam rebus promittit
 quibus. fruendum est. et quibus. iurandum est. et quod
 fruuntur. et iuramentum. ad doctrinam signorum. acce-
 damus.
Hic incipit capitulum quod dicitur. Libri. i.
 I. Quod sit sacramentum. II. Quod proprie dicitur sacramentum. III.
 De eadem uerbum sacramentum. IIII. In quibus. Istita sacramentum.
 V. De diffinitione sacramentum. ueterum et nouorum. VI. De electione.
 VII. De uirum quod fuerit ante electionem. et de femina. VIII.
 De institutione sacramentum et causa. IX. Que die octauo et potest
 no autem. X. Quod proprie baptismum iuramentum sit. XI. De fructu de
 fructu ante die octauum. XII. De sacramentum nouis legis.

bes
 doq
 occi
 iu
 i simo
 qd

ad ff
 exod
 Solo
 que sic iura
 occidit
 ad de baptis
 promittit
 ad

MS 566/1
 Petrus Lombardus: Sententiae. Norway (or Denmark?), 2nd half of 12th c.

**§9. DE RERUM CREATIONE ET FORMATIONE
CORPORALIUM ET SPIRITUALIUM
ET ALIIS PLURIBUS EIS
PERTINENTIBUS**

***O stvoření a formování tělesných a duchovních věcí
a mnoha dalších předmětech, které
se jich týkají***

Nacházíme se, s Petrem Lombardským, v samém jádru jeho učení. Bytí a existence, vnímání a poznání, citové zachytávání jsoucna – takový jest okruh témat, která nás budou nyní, společně s autorem zaměstnávat.

Podle základního východiska se ukazuje, že *existuje jeden princip věcí a ne několik...* (*Unum esse rerum principium ostendit, non plura...*), uvádí Petrus Lombardus na začátku druhé knihy *Sentencí*. S podobným názorem se setkáme také u dalších systematicků teologie středověku. P. Lombardský vychází totiž z takového postoje, kde upřednostňuje *Boha Stvořitele* jenž proniká veškerým jsoucnem a tudíž vše jest tak *Bůh-Otec*. Musíme si uvědomit, že *deistické* určení existence, kde *Bůh* stvořil svět a dále jej nechává působit vlastním zákonům, byť pochází rovněž od *Boha*, je určením, které se pozvolna zrozovalo až v reformaci a vyústilo učením Herberta z Cherbury (1582 – 1648).

Filosofickým učením o bytí a existenci se rozšiřuje poznání o jednotlivé položky jsoucího. Co zaměstňuje člověka na cestě jeho poznání, co se dostává do jeho centra pozornosti, představuje skutečnost samu. Takto se vskutku potom realita určuje z podstaty vývoje vědomí. Jen stěží je takové učení slučitelné s tím, co nadhazuje Petrus Lombardus.

Zvažujme však dál. Petrus Lombardus hovoří o tom, že *existuje jeden princip věcí*. Pohlédneme-li na přírodu a na člověka, může mít vývojem své vědomí zaměřené na cokoli, a stejně bude vnímáním světa hledat jeden princip, například vysvětlující princip smyslu všeho bytí.

Tudíž, proč by v tomto případě zvěst o stvoření, ze *Starého Zákona*, nemohla podporovat fakt, že jednota bytí (*unum esse*), jest vůbec tím, co člověka, jako otázka poznání pravého smyslu tohoto bytí nevede správným směrem? Pro věřícího člověka je zde téma *Boha* neodmyslitelnou součástí. Pro nevěřícího člověka se taková teze může proměnit například tím, že místo *Boha* je onou jednotou zvažována příroda (Benedictus de Spinoza 1632 – 1677). Když už nic jiného, je církví uznávané dogma o *Bohu - Stvořiteli*, důkazně podporované *Mojžíšem*, zásadní inspirací k tomu, aby se ti, kdo z podobných postojů čerpají své vize, mohli se pohnout dál, a novou logikou věci takový úhel pohledu změnit, popřípadě zcela vyvrátit.

Také si na tomto místě všimněme, že podat *důkaz* o jednotě, která náleží Bohu, lze pouze za předpokladu, že se učiní ústupek, jenž poukáže na onu kritizovanou mnohost (*pluribus*), co by fakt již existujícího světa ve strukturním podání.

Tímto se dostáváme k tomu, že Lombardovo chápání jednoty a mnohosti mohlo být jiné, než se rádoby jednoznačně vnímá z jeho věty, kterou jsme vyznačili v nadpise a v textu (viz, výše).

Podle aristotelelské logiky a *sporu o universália* jest důležité, jak vnímáme věci obecně? Chápeme je pravdivě vzhledem k nim samým již předtím, než-li k nim zkoumavým rozumem přistoupíme? Chápeme je pravdivě vzhledem k nim samým, pouze v okamžicích, kdy jsme smyslově a fysicky s nimi v kontaktu? Nebo chápeme věci a jejich pravdu teprve, až po tom, kdy se po jejich poznávání od nich odloučíme – tedy pouhým dovozováním z toho, jakou zkušenost jsme si o nich vzpomínkou na ně, učinili? Tyto otázky, které řeší středověká filosofie tvoří součást noetiky a ontologie v kontextu s metafysickou vizí o jednotě stvoření.

**§10. QUOMODO DISTINCTA SIT RATIONALIS
CREATURA (CONTRA DEUS CREATRIX)
*Čím se odlišuje tvoření podle rozumu
člověka od stvoření Bohem***

Výraznou součástí bytí člověka jest dovozování stvořeného světa *Bohem* vlastními rozumovými důvody, pro které se domnívá, že vynášel již tímto způsobem nepochybné vědění o tom, co jest o sobě, pravdou všehomíra, ba i smyslem sebe sama. Takto nastaven jest člověk vždy nakloněn egoismu, pochybnostem i neústupnosti ve svém vědění. Tato trojice však znamená, proněj samotného, zásadní nejasnost, zmatek idejí. Jest to úrdek boží za prvotní hřích, kdy domněnka bude předcházeti pravdu, která se tak bude člověku vzdalovat. Tím se víra v *Boha* stává zřejmější pravdou o sobě.

Veskrze bytosným určením člověka jest proto, hledání pravdy. Vzhledem k tomu, že je člověku souzeno toto hledání, jest rovněž dáno, aby se skrze domněnku pravdy nacházel vždy v nejistotě nad dosahovanými závěry. Tím má člověk od *Boha* vrozenou rovněž vášeň pro pravdu. Může se tak zabývat logikou a jinými důkaznými vědami, opravovat výsledky toho, kam svým věděním došel, a to vždy v jistotě, že se tak nachází v blízkosti *Boha*, neboť tímto zájmem naplňuje jeho odkaz. Vědění tedy není ničím, co by se *Bohu* protivilo, jestliže toto vědění k *Bohu* směřuje.

A tak si člověk představuje onen akt stvoření různým způsobem. Jednou jako rukodělné dílo, jindy jako zázrak, který se udál pouhým patřením na myšlenku toho, co se má státi skutečností, jindy jako dílo postupně vzdělávané také anděli. Ať jakkoli, jest to věc čistě lidské mysli, která sem vstupuje proto, že takto to bylo člověkau uloženo. Nebudeš mít vědění všeho, ale pouze takové, které bude příslušet tvému tělu. Tak bylo rozhodnuto, když člověk přestoupil *Boží* nařízení v *Ráji*.

§11. DE INCARNATIONE VERBI

O vtělení slova

Prošli jsme s Petrem Lombardem první dvě knihy jeho *SENTENCÍ*... Nahlížíme do metodického výkladu bytí člověka, který se stal vzorem sestavování učebnic těch, kdo se rozhodli jít cestou mnišství a studovat fundamentální teologii v jejích skutečných základech. Jak z předchozího plyne, bylo pro Petra Lombardského důležité, správně volit slova k vynášení tezí, jež by pomáhaly člověka směřovat k Bohu. Člověk je součástí velkého díla. A je to právě theologická vzdělanost, která důrazem na význam slova, posouvala a může i nadále posouvat člověka dál, na jeho cestě poznání. Dokonce není od věci zdůraznit, že jakýkoli dialog, třeba i o nesmiřitelných přesvědčeních, umožňuje člověku své poznání správným způsobem uchopovat, a dokonce ve zpětném pohledu, tímto přívratem k minulosti pro současnost přeinterpretovat. Ano, člověk se, nevěda, přeci jen nachází v tomto hermeneutickém kruhu (H.-G. Gadamer).

Pro Lombarda jest *incarnatione verbi* vnímáno dvojím způsobem: jednak jako vtělení *Boží*, a za druhé jako oslovování jež míří k člověku. Také člověk vládne slovem a musí za něj mnohdy nésti následky. Neboť slovo v tomto případě již není aktem stvoření, ale přebýváním v niterném soužení za jeho správnou volbu a pohnutku, kterou může ukládat směrem k duhému člověku.

Pro sebe sama, pro každého člověka zvlášť potom slovo představuje možnost chápat skrze něj smysl své existence, důvod víry a základního poslání v každodennosti, tedy život v mravnosti a odevzdání. *Slovo* se proto tímto stává nástrojem rozumného sebeuchopování pro zvládnutí času: minulého, přítomného, budoucího, neboť jest vyplněno sebezkušeností na cestě životem.

§12. DE UNIONE VERBI ET CARNIS MEDIANTE ANIMA

O spojení Slova a těla prostřednictvím duše

Že se do středověké filosofie promítají dávné prvky mystické filosofie, to dnes už nikdo nepopírá. Mysterium zde znamená, že se za směřodatné považuje to, co jest pod tímto dmněním považováno za spirituálně samozřejmé, v tomto případě tedy, že duše je pojítkem mezi **Slovem** a tělem. Tudíž duše existuje jako samostatná entita, kdykoli schopná vlastního bytí bez *Slova* a bez těla. Také jinak: *Slovem tělo učiněno jest*. To, jak se bude duše dále podílet na utváření těla je ovšem již zde natolik tajemnou entitou, že zahrnuje opět pouze *Boží vůli*, která prostřednictvím duše utváří niterné chodby obsahu osobnosti. Člověk je *Osloven Bohem* prostřednictvím *Písma*. Toto *Slovo* pro člověka představuje úmluvu. Přijímáš víru, přijímáš *Slovo*, přijímáš to, co *Slovo* nabízí pro Tvoje dobro, jímž jest *Bůh*. Tělo stejně jako duše se tohoto spojení účastní ovšem tak nedokonale, že strádá žádostmi a duše zejména afekty (viz B. de Spinoza, *Ethica sive geometrico demonstrata*). Pro Petra Lombarda je zde ovšem i jiná výzva. Tělo zprostředkovává *Slovu* jeho uchopitelnost lidským rozumem - *carni per medium intellectum Verbum Dei* (viz, cit. *Ioannes Damascenus*, in: *Petrus Lombardus, Sententia III.*, p. 1106).

Co má tedy *Slovo Boží* (text S a NZ) člověku zprostředkovávat? *Ducha svatého (spiritus sanctus)*. Tímto duchem svatým je *oslovení* k prozření, že *Bůh* je zde, s člověkem, s jeho nejniternějšími zkouškami, přítomen zejména v každém domnělém o-samocení. *Slovo* tak může kdykoli, ze své neodejmutelné přítomnosti, pomoci člověku vzchopit se, jestliže přichází pocit zmaru, nejistoty či jinak doléhající tísně. Když není *Slovo*, tělo strádá, tápe v temnotách. *Slovo* je bytí, kterým člověk

nejen ví o sobě samém, ale stejně tak je *Slovo* ukazatel cesty, je to směr z pocitu marnosti.

Slovo říká, sděluje, ale teprve pojem uchopuje. Na tomto místě Petrus Lombardus prokazuje značnou modernitu své snahy. Odlišuje *Slovo (verbum)* od **Pojmu (concepta)**. To znamená, že odlišuje vnější, formální zadání (*Slovo - verbum*) od *pochopení, chápání* jeho obsahu (*Pojmu - concepta*). Takto Petrus Lombardus připouští, že o sporných částech *Bible (Božího Slova)* je občas nutné vést dialog, a vyjasnit si obsah zadání. A nebyl by to středověký učenec, který by ve své době nepůsobil občas kaciřsky, jestliže jeho dílo právoplatně a závazně přetrvalo, až do dnešních dnů.

Člověk se totiž neúčastní uchopování *Slova* pouze duchem, jenž v něm v osobité míře přebývá, ale stejně tak tělem, jestliže je *Slovem* pohnuta jeho vůle k tělesným úkonům, jako je například modlitba, pokřizování, nebo pomoc potřebnému, a tak dále. Takto se tělo, skrze ducha a duši stává součástí *Slova*. Má svůj praktický význam zejména v tom, že navozuje člověku vztah ke konkrétní realitě, kterou může demonstrovat jako nezadatelný výsledek své činnosti, pod ochranou *Boha*. Že se takové určení *Slova* v praxi dá zneužít směrem k navozování *peccata - zla*, dokonce v domnění, že se jedná o *dobro - bonum*, není nijak zvlášť zapotřebí na tomto místě rozvádět. Jest to nakonec sama podstata údělu člověka, že se musí vzhledem k tomu všemu, co zde bylo doposud popsáno, orientovat zejména z pohledu vlastního svědomí. Odpovědnost člověka, konečně spočívá v tom, že zvažuje chápání *Slova*, také vůli k jednání a jednáním podstupuje soud svědomí.

Petrus Lombardus na tomto místě předešel svoji dobu a nebyl proto vždy svými současníky, zejména církví a universitami přijímán. Přesto si, vlivem jeho osvícených následovníků, vydobyl potřebný respekt.

§13. DE DOCTRINA SIGNORUM

Nauky o znameních

Předně postavení církve v celé lidské existenci Petrus Lombardus chápe jako *milosrdenství* (viz *samaritanus*), které je institucionalisované a vychází ze všeobecné duchovní vzdělanosti. Základním postavením církve je „údržba“ svátosti, nebo respekt k božímu dílu v jeho jednotlivostech. Odtud se například *Bible* vnímala rovněž jako zákonodárný text, nad jehož autoritu nelze myslet nic vyššího. Také proto, bylo možné teologii učinit předmětem učení na vysokých školách, neboť křesťanství zjevně zahrnovalo realitu v jejím celku a vyrovnávalo se, bez pochyby, jakýmkoli ostatním „vědám“. Tím, že je víra a její rozvedení do nejintimnějších oblastí lidského života tedy naukou o znameních, může tak „rovnocenným“ způsobem promlouvat i do politiky. Tato *Svatá Věda, Teologie, jako Nauka o bohu a svaté trojici* (viz také sv. Augustinus Aurelius, *De trinitate*, č. v. 2024) však chce být postavena na nauce o znameních. Je potom otázkou, zda to není málo a neposkytuje manipulátorům skvělou půdu pro vlastní spekulace. Jak se ukázalo, ano. Zneužívání článků víry se stalo téměř každodenním výsměchem skutečnému obsahu *Bible*. Jenže takto si to zařídila církev sama. Chtěla své místo na světě a povolala k tomu právě jediné sebeurčení, jakým bylo to, že se jedná o udržování vztahu člověka k *Bohu*, cestou poukazů a často i důkazů ze znamení. Rovněž zde se dotýkáme mysterií ve své nejnaivnější a současně v nejnebezpečnější podobě. A tou bylo například, kruté mučení odpadlíků, hony na čarodějnice a nekonečné upalování, kde koho, jen proto, že se svým osobitým přístupem k životu, v němž pro sebe neshledával místo pro Boha, těmto znameními protivil církvi a musel proto, podle článků víry pykat, třeba i propadnutí hrdlem, majetkem a zničením veškerého majetku.

§14. DE POENITENTIA

O pokání

Jednou z nejdůležitějších cest, kterou by měl člověk procházet, jest uvědomování si vlastní konečnosti. Nejde zde, jak se mnozí laici domnívají o ponížení a dání na jevo akt podřízenosti či submisivity. Lidská duše pokáním pouze vyjevuje ochotu, naslouchat tomu, co jest větší, nežli je sám člověk. V každodenním životě se člověk nejednou holedbá svojí grandiozitou, dokonce i nadřazeností všehomíra. Pokání jest jen čistým přijímáním své vlastní dočasnosti v maličkostech, které tak, jako tak, představuje.

V pokání se ukazuje *positis necessaria* – stanovení nezbytného, neboli mravní čistoty, která se tímto vydává bez příkazu. Není vynucením, ale přímou vazbou na vlastní svědomí. Jen tak jest pokání smysluplným. Je-li pokání vynuceno příkazem, významně ztrácí na smyslu jeho úkonu, na obsahu.

Jak Petrus Lombardus podtrhává, pokání je stržením *oděvu nevinnosti* - *vestem innocentia*, který rád na sebe poutá pozornost a skrývá naopak nepravosti. Tudíž pokání, které jest činěno z vlastní vůle – *poenitentia per voluntas* je pokání z rozumu – *poenitentia per intelligam*. Takto Petrus Lombardus žádá, aby se víra, zbožnost a to, co chce nařizovat církev stalo niternou potřebou každého věřícího, *nota bene*, takto, každého kajícího.

Může se nám zdát, že jsou to myšlenky již značně vytahované ze zaprášených časů a knih. Uvědomíme-li si, kolik zla je pácháno pod vlivem osobní onnipotence, zůstává tak zřejmým, kolik práce by bylo možné na sobě v jednotlivostech učinit, aby se člověk lépe shodoval se základním požadavkem – žít pro dobro a spravedlnost v lásce a přátelství. Konečně, zoufalí psychiatrickí pacienti v tomto smyslu často ztratili už poslední zbytky

svých nadějí, když se dovolávají pomoci terapeutů právě v tom ohledu, aby se mohli opět stát pozitivně doufajícími v návrat jakéhokoli závanu dobra. Neznamená to nutně státi se věřícím, příběhy z *Bible* se i pro dospělého člověka mohou stát pohádkou, která jen rekonstruuje dávno vyvanulé soukolí mezi dobrem a zlem, stejně jako vlastním postavením v tomto hodnotovém obsahu knihy, i když je považována za *Slovo Boží*. Není nutné se modlit, klekat, podávat ruce, přijímat symboliku chleba a vína, stačí, když se duch jednotlivce chce nacházet na cestě dobra, vytrvat na ní a být v takto nastoupeném rozpoložení šťasten. Má to všechno jeden významný bonus, mír v srdci, myslí a ve způsobu vedení řeči.

Vnitřní hodnota myslí – interior virtus mentis (možná u posledního slova také jako *nahlížení, patření*) nespočívá v kolosální soutěživosti a předhánění se v tom, kdo bude se svým nápadem rychlejší; daleko více, a snad zcela závisí naše cesty na tom, zda jsou promyšleny z podstaty. Povrchnost je vůkol a svět jest jí značně poničen. Hloubka se zaházela hlínou marnivosti. Pokání přestalo jakkoli platit za bernou minci a je pouhým výsměchem komukoli, kdo jest takovým rozpoznán.

Všechno vnější pokání – omni exterior poenitentia, bylo nahrazeno bezmeznou otevřeností, která rozvolnila i ten nejintimnější pozůstatek soukromí. Člověk se této podivné hře oddává se stále větší vášní, aby tak kompenzoval již dávno probuzené svědomí, že právě takový přístup ke znehodnocení vlastního bytí a existence, polyká drahé minuty ohlašujících se konců fakticky nejisté budoucnosti.

Nemá smyslu si nalhávat, že to, co P. Lombardus nadhazuje a připomíná, dnes žije se svojí nesmlouvavou naléhavostí o to více, oč se člověk snaží na to nemyslet ve jménu osobního pohodlí a *dělání, jakoby nic*.

§15. DETERMINAT AUCTORITATEM

Určeno autoritou

V úplném závěru *Sentencií...* (čtvrtá kniha, XXXI) Petrus Lombardus nadhazuje důležitou otázku, jak po všem tom poznání *Slova a Písma*, jejich významu a obsahu, má člověk přijímat autority? Zodpovězení je na snadě. Podmínkou všeho je nějaká příčina. Člověk žije vlivem působení hned několika příčin: *Boha*, rodičů a sebe sama (*přirozenou vůlí – voluntas naturalis*). Aby si všechny tyto příčiny udržel v jednotě, jeho duch se má starat o takový náhled svého bytí, které bude zahrnovat také *vděčnost*. V tomto ohledu je téma zřetelné a bez pochyb. Jak ovšem může člověk být vděčný sobě samému? I zde je odpověď na snadě. Stačí si uvědomovat, že dobrými skutky pokládám k srdci druhého člověka svoji lásku. Jest to jediná podmínka, kterou láska k bližnímu v sobě pojímá, a to, že jest přející, nestranná, bez dalších jiných podmínek, jako například očekávání, že mi stejná láska, stejně tak bude poskytována, jako zásluha za tu moji. Takže podmínění autoritou je ve skutečnosti to, co Lombardus a jiní v jeho době nazývají *intentionem* – tedy *zahlédnutím ve vlastním vědomí, ve vlastní mysli*.

Opět nelze než souhlasit. Správnou výchovou má člověk upevněné hodnoty; ví rovněž v jakém základním nastavení se nachází jeho mysl a vztah k sobě samému. *Mít se* jako podmínka a autorita dnes známe z trochu jiného úhlu pohledu: *mít se rád*. Je to *vztah těla a mysli* k základnímu jáskému impulsu, který určuje *hodnotu sebe sama*. Například u poruch příjmu potravy nebo alkoholiků je takový postoj důležitou součástí psychoterapie.

Petrus Lombardus zde jako jeden z nejvýznamnějších *summistů* ukazuje na širokou strukturovanost lidského života, stejně jako na bohatost jeho myšlení.

Z Á V Ě R

Vánoční čas, který k nám opět přišel, dovoluje krátká zastavení a zamyšlení nad zajímavými otázkami víry, lásky, sdílení, darování, a mnoha dalšími. Kdy jindy, když už během kalendářního roku umdléváme v podobných snahách výmluvami na to, že nemáme čas, tak právě v tomto období nechat se opájet atmosférou, jejíž obsah si často neseme od dětství a ve vzpomínkách jej porovnáváme s tím, kterého jsme právě účastni.

Každé *Vánoce* chceme, aby byly opět kouzelné, a když už to zcela nejde, jen pro tu uspěchanou dospělost a přemíru odpovědností, snažíme se to tak nabízet tam, kde je takových kouzel zapotřebí nejvíce: naším dětem, svým blízkým, třeba i návštěvou v nějakém zařízení, kde jsou lidé s nějakým tělesným či mentálním handicapem nebo lidem v dlouhodobé lékařské péči v nemocnici jako dobrovolníci, v seniorských domovech, a tak podobně.

Viděli jsme, jak Petrus Lombardus svým přístupem k člověku dával důraz na verbální zájem, mluvit vlastně o všem a probouzet v sobě radost z dialogu a navazování třeba i nových přátelství. Člověk si řekne, že jeho myšlenky jsou vzletné a intelektuálně učesané. Jenže jsou to myšlenky pouze nadhozené a je pouze na našem důvtipu a vůli, jak jejich obsah převedeme do vlastního života a využijeme v prospěch obecného sdílení. Takto uchopeno to znamená, že Petrus Lombardus nám poskytuje základní návod, o čem je zapotřebí přemýšlet a dál už je pouze na nás samotných, zda budeme schopni k pohnutce, která naší přítomností a vlídným slovem druhého učiní šťastnějším. Víc, ani chtít nelze. Stačí, když svojí blízkostí poskytneme dobro, alespoň tím, že se jiný necítí v čase *Vánoc* osamocený.

Nemá totiž smysl dělat velké věci, když ty malé zůstávají ladem a radostí nenasytí, konkrétního člověka.

LITERATURA

Akvinský, Summa theologická.

Augustin, O boží obci.

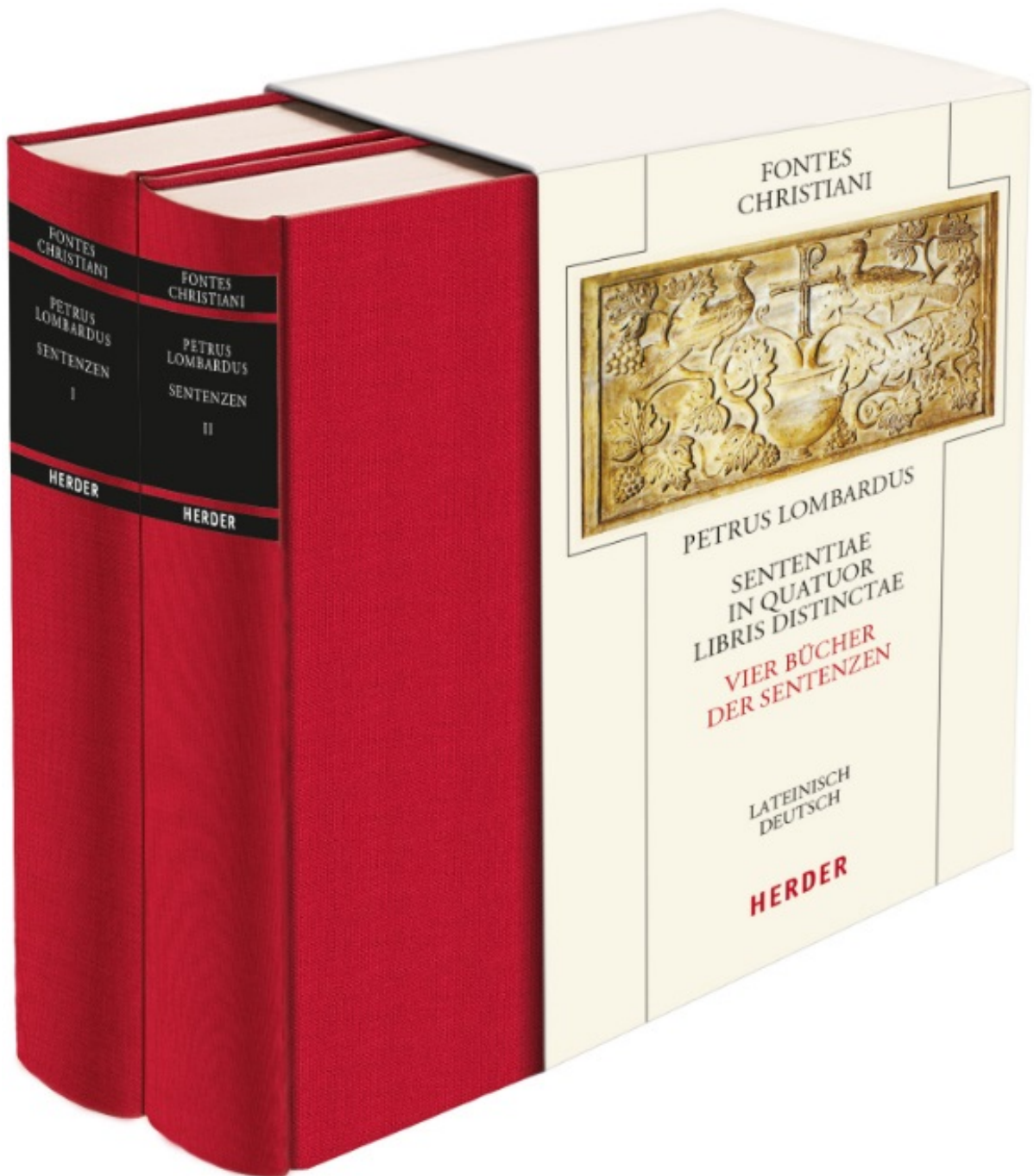
Augustinus, O trojici.

Augustinus, O velikosti duše.

Augustinus, Vyznání.

Filón Alexandrijský, O stvoření světa.

Origenés, Proti Kelsovi.

*Výtisk z r. 2024 z něhož bylo pořizeno pojednání
této knížky*

*Až najdeme pravdu, teprve potom nastane
to pravé peklo na zemi*

© Adamec Jiří

FILOSOFIE JAKO NAUKA O DUŠI

**PETRUS LOMBARDUS ET EIUS
SENTENTIAE IN QUATUOR LIBRIS DISTINCTAE
V kontextu myšlení středověké teologie**

Adamec Jiří - Filosofický seminář - Katedra teorie
Neprodejný výtisk.

2025

URČENO PRO INTERNÍ VÝUKU SEMINÁŘE

IČ 105-48-629/167